

2.4 Поняття «едукологія» та «образованиеведение» в контексті розвитку освітології

Вироблення нових наукових концепцій завжди є результатом тривалого пошуку. Спершу загальноцивілізаційні тенденції, кризи і проблеми стають каталізаторами появи нових ідей, які, як це часто трапляється, можуть паралельно народжуватися у дослідників з різних країн світу. Потім на основі узагальнень і переосмислень з'являються зрілі концепції. Задовго до першого наукового обґрунтування нової науки про освіту в англomовному дискурсі можна знайти ідеї про те, що можливість (не необхідність) існування універсальної науки про освіту. У своїх працях науковці використовували такі терміни як «science of education» – «наука про освіту» і «educational science» – «освітня наука». Дж. Хербарт зазначав: «З якою ціллю варто вчителю братися за свою роботу – це питання, що потребує практичного вирішення, і яке приймається відповідно до потреб сьогодення, воно є, як на мене, першою частиною science of education. Відповідно до цього, має бути сформована друга частина, у якій можливості освіти теоретично обґрунтовані»¹. Інший дослідник, Ф. Вегенер (Frank C. Wegener) стверджував, що освітня практика залежить від освітньої теорії, розвиток якої він вбачає як одне із головних завдань educational science². Відтак науковці почали все частіше наголошувати на необхідності розмежування практичної та теоретичної складових освіти, іншими словами, на потребі дослідження її як процесу і як сукупності знань про цей процес.

Ідея появи принципово нової науки, яка б охопила всі існуючі знання про освіту, реалізувалася в концепціях англomовних дослідників, які запропонували для неї назву – «едукологія».

Як вже зазначалося, остаточно термін «едукологія» у науковий обіг ввела Стейнер Елізабет у 1964 році. Розмірковуючи над підґрунтям появи нової науки, Е. Стейнер зазначає: «...ми недостатньо розуміємо ідею освіти, не володіємо різними знаннями про неї, не осягли природу едукології, і не знаємо про її зв'язки з іншими науками... тільки

---

¹ Friedrich, Herbart Johann. Science of Education: its general principles deduced from its aim and the aesthetic revelation of the world / By Johann Friedrich Herbart ; translated from the German with a biographical introduction by Henry M. and Emmie Felkin; and a preface by Oscar Browning. – London : Swan Sonnenschein, 1910. – 286p; 20cm.

² Wegener, Frank C. The End of an Educational Epoch: What Next? / F. C. Wegener // Educational Theory. – 1959. - № 9 (3). – pp. 129-139.

об'єктивні дослідження освіти можуть стати основою едукології...»³. Е. Стейнер піднімала у своїх роботах різні проблеми дослідження освіти і, розвиваючи твердження В. Брезінки про те, що едукологія є сукупністю достовірних положень щодо освіти, сформувала концепцію едукології як теорії освіти.

Дослідники з різних країн світу намагалися дати своє розуміння структурі і завдань нової науки. Серед них Дж. Біггс (Австралія), Р. Елдер (США), А. Моншоувер (Нідерланди), В. Брезінка (Німеччина) та ін. У 1975 році професор Дж. Фішер організував симпозиум на щорічній конференції Американської асоціації наук про освіту (the American Educational Studies Association), пропонуючи перейменувати її на Американську асоціацію едукології.

У 1987 році виник «Інтернаціональний журнал з едукології» («International Journal of Educology» спочатку видавався в Австралії, потім – у США), у який подавали і подають роботи науковці з різних країн світу. За 20 останніх років у цьому журналі було надруковано більше 100 статей, присвячених едукології.

У 1989 році Дж. Фішером було засновано Асоціацію едукологічних досліджень у Колумбії, метою якої стало сприяння загальному поступу освіти.

Для більшості науковців концептуальним стало твердження, що використовувати термін «освіта» і до освітнього процесу, і до узагальнених знань про нього є помилковим. Едукологія почала визначитися як наука, що охоплює всі знання про освіту⁴. Її об'єктом було визначено освітній процес, що включає в себе:

- процес навчання і управління;
- процес учіння;
- курс навчання, розроблений відповідно до програми;
- інститути сім'ї, школи, громадські інститути, які відіграють важливу роль в освітньому процесі.

Відповідно об'єкт едукології включає в себе діяльність вчителя, учня, різних інститутів, реалізацію навчальних програм; об'єднує такі види діяльності, як управління, навчання, дослідження, учіння тощо;

---

³ Steiner, Elizabeth. *Educology: Its Origin and Future: the document from Symposium on Educology* / Elizabeth Steiner. – New York: American Educational Research Association, 1977.

⁴ Fisher, James E. *Contributing Paper 1.1 in History and Philosophy of Educology, Part I (A paper used as the basis for a series of seven lectures to faculty and doctoral students in educology at Vytautas Magnus University (VMU) in December, 2001" / James E. Fisher // Pedagogika. – Kaunas, Lithuania: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2001.*

враховує той вплив, який здійснює уряд на ці сфери і види діяльності, а також те культурне середовище, у якому протікає освітній процес.

Що стосується основних концептуальних позицій щодо розуміння сутності нової науки, в англomовному світі велися різні дискусії, які частково знайшли своє відображення у статтях, надрукованих в «Інтернаціональному журналі з едукології». Деякі вчені вважали, що цей термін має позначати лише філософію освіти або тільки теорію освіти (Е. Стейнер (Steiner [Maccia], Elizabeth)), інші – наукові знання про освіту (відповідно, едукологія – наука про освіту) (Дж. Зоран (Jelenc, Zoran)). За деякими концепціями, нова наука має інтегрувати знання про ефективну практику в освіті (праксеологічні знання) (Т. Кортабінгські (Kortabinski, Tadeusz), Дж. Біггс (Biggs, John B)). Домінуючим стало розуміння едукології як науки, що об'єднує інтегровані (теоретичні, філософські, наукові і праксеологічні) знання про освіту (В. Брезінка (Brezinka, Wolfgang)). Так, професор загребського університету Н. Пастуовік (Pastuovic, Nicola) наголошував, що едукологія – це не просто сума різних видів знань про освіту, це нова комбінація, узагальнена інтеграція існуючих уявлень про освіту. Вона вивчає феномени освіти в цілому, у той час як інші одиничні науки (такі, як педагогіка, андрагогіка, геронтологія тощо) розглядають лише певні аспекти освіти⁵.

Дж. Фішер і Дж. Крістенсен виокремили емпіричну, аналітичну і нормативну едукологію⁶. Емпірична едукологія об'єднує дві категорії, перша з яких охоплює узагальнені знання про навчальний процес і є науковою, друга категорія поєднує знання про ефективну навчальну практику і є праксеологічною. У межах першої дослідники можуть шукати відповідь на питання – як різні методи впливають на навчання?; відповідно до другої – які методи навчання є ефективними для..?

Дж. Фішер і Дж. Крістенсен, розмірковуючи над положеннями праксеологічної едукології, дійшли до висновку, що не досить знати, що ефективно впливає на процеси навчання і учіння. Адже хтось може вирішити, що, наприклад, застосування жорстокого ставлення змусить учня вчитися сумлінніше. Тому дослідники виокремлюють іншу категорію – нормативну, у її межах розглядаються етичні правила

---

⁵ Pastuovic, Nikola. The Science(s) of Adult Education / N. Pastuovic // International Journal of Lifelong Education (Routledge Taylor & Francis Group). – 1995. – 14 (4). – pp. 273–291.

⁶ Christensen, James E., Fisher, James E. Educology as an Organizational Concept for Schools of Teacher Education, Colleges of Education, and Faculties of Education [Електронний ресурс]. / In Christensen, James E. Perspectives on Education as Educology. – Washington, DC: University Press of America., 1981. – Chapter 12. – pp. 263–300. – Режим доступу: http://www.era-usa.net/images/8chapter_12_in_book_N2.pdf.

поведінки для всіх учасників навчально-виховного процесу, цінності і цілі освіти, які є предметом вивчення нормативної філософії освіти, або нормативно-філософської едукології.

Окремо дослідники розглядають аналітичні знання про освіту. Аналітична едукологія об'єднує три категорії: аналітичну філософію освіти, яка вивчає зміст понять; історію освіти, що об'єднує досвід попередників; юриспруденцію освіти, яка регулює діяльність учасників навчально-виховного процесу.

Крім праксеологічної, аналітичної і нормативної едукології дослідники виокремлюють метаедукологію, або знання про едукологію, розуміючи під цим терміном найбільш узагальнені знання про освітній процес.

За Дж. Фішером і Дж. Крістенсеном, наука про освіту (наукова едукологія) є інтеграцію таких наук, як:

- фізіологія освіти,
- соціологія освіти,
- антропологія освіти,
- економіка освіти,
- політика освіти,
- психологія освіти.

Крім того, дослідники, усвідомлюючи що наведені ними різновиди едукології не охоплюють сферу освіти повністю, бачать можливим існування едукології економічної системи, едукології культурних процесів, едукології релігійної освіти, едукології лідерства тощо.

У своїх роботах Дж. Крістенсен і Дж. Фішер розглядають едукологію як організаційний концепт для педагогічних шкіл, коледжів і факультетів^{7 8}.

Дослідження з едукології були використані в університетах різних країн світу. Концепція едукології лягла в основу інституційної організації і навчальних планів. Були засновані відділи і кафедри з едукології, впровадженні курси і ступеневе навчання. Серед таких навчальних закладів – університети балканських країн: Вільнюський педагогічний університет (Литва), Каунаський медичний університет

---

⁷ Christensen, James E. Curriculum, Education, and Educology / James E. Christensen. – Sydney: Educology Research Associates, 1981.

⁸ Christensen, James E. The Educology of Curriculum / James E. Christense // Collected Original Resources in Education (Taylor and Francis Group), 1982.

(Литва), Талліннський університет (Естонія), Стокгольмський університет (Швеція), кілька університетів у Словаччині.

Едукологія як навчальний курс використовується при ліберальному і професійному навчанні. Ліберальна освіта спрямована на вільну особистість з вільними бажаннями, яка реалізовує себе у вільному демократичному суспільстві. Професійна освіта спрямована на професійного вчителя, наставника чи вихователя, який реалізовує себе в освітньому процесі⁹.

Навчальний курс з едукології допомагає студентам краще зрозуміти закономірності освітнього процесу, на практиці приймати конструктивні, раціональні дії. Як результат, на всіх рівнях (вчителя, студента, наставника, тренера, менеджера) збільшується ефективність позитивного вирішення протиріч і загальне підвищення ефективності навчання через свідоме ставлення до нього. Використання надбань едукології в ліберальному і професійному навчанні описане, пояснене і проілюстроване у ряді робіт^{10 11 12}.

Підсумовуючи, можна сказати, що едукологічний контекст включено у різні дискурси, які характеризують освітній процес з різних боків:

- науковий дискурс (характеризує, що є);
- праксеологічний дискурс (характеризує, що є ефективним);
- історичний дискурс (характеризує, що було);
- правовий аспект (характеризує, що дозволяється, вимагається, забороняється за законом);
- аналітико-філософський (характеризує значення понять);
- нормативно-філософський (характеризує, що є добре, бажане, етичне, правильне).

Едукологи (educologists) використовують один або вибирають кілька, а то і всі зазначені дискурси у своїх дослідженнях^{13 14 15}.

---

⁹ Steiner, Elizabeth. *Educology of the Free* / Elizabeth Steiner – Philosophical Library, New York, 1981. – 68 p.

¹⁰ Brezinka, Wolfgang. Chapter 1: Meta-Theory of Education: European Contributions from an Empirical-Analytic Point of View // In Christensen, James E. *Perspectives on Education as Educology*. Washington, DC: University Press of America, 1981. – pp. 7–26.

¹¹ Christensen, James E. *Perspectives on Education as Educology* / James E. Christensen. – Washington, DC: University Press of America, 1981.

¹² Fisher, James E. Chapter 13: The Concept of Educology and the Classification System used in Educational Studies / In Christensen, James E. *Perspectives on Education as Educology*. – Washington, DC: University Press of America, 1981. – pp. 301–327

¹³ Christensen, James E; Fisher, James E. *Analytic Philosophy of Education as a Subdiscipline of Educology* / James E. Christensen, James E. Fisher. – Washington, DC: University Press of America, 1979. – pp. 129–147.

Наприклад, якщо об'єктом дослідження є середня освіта, едуколог може шукати відповіді на такі питання:

- Що таке середня освіта? (аналітико-філософське едукологічне питання).
- Яка середня освіта є хорошою? (нормативно-філософське едукологічне питання).
- Які тенденції, технології у середній освіті є актуальними і домінуючими? (наукове едукологічне питання).
- Які технології у середній освіті є ефективними? (праксеологічне едукологічне питання).
- Які тенденції, технології у середній освіті були в минулому? (історичне едукологічне питання).
- Які закони, правила і норми регулюють середню освіту? (юридичне едукологічне питання).

Таким чином, едукологію розглядали, здебільшого, як науку, завдання якої дати відповіді на такі питання: як ефективно навчати, як успішно навчатися, як реконструювати фрагменти знань, як ефективно організовувати практику у педагогічному процесі тощо.

У Російській Федерації дослідники використовували у своїх роботах як термін «едукологія» (що є, по суті, калькою з англійської), так і власний термін – «образованиеведение».

У 1992 році у збірнику «Теорія і практика розвитку активних методів навчання» була опублікована стаття В. Прокопцова «Від педагогіки до едукології: консенсусний підхід». У 1991 році у журналі «Alma Mater» (Вісник вищої школи), № 3 опубліковано статтю Г. Бордовського, В. Извозчикова «Едукологія як наука про освіту», у якій повідомлялося, зокрема, що у Російському державному педагогічному університеті ім. А.І. Герцена створена кафедра едукології.

У 1991 році на базі лабораторії нових методів і засобів навчання був створений Міжвузівський навчально-методичний центр (Санкт-Петербурзька державна лісотехнічна академія). Його керівником призначили В. Прокопцова, який запропонував назву «Едуколог». У 1993 році у його склад був включений Центр гуманітарної освіти, і

---

¹⁴ Brezinka, Wolfgang. Chapter 1: Meta-Theory of Education: European Contributions from an Empirical-Analytic Point of View / In Christensen, James E. Perspectives on Education as Educology. – Washington, DC: University Press of America, 1981. – pp. 7–26.

¹⁵ Perry, James F. Chapter 9: Praxiology of Education as a Branch of Educology /In Christensen, James E. Perspectives on Education as Educology. – Washington, DC: University Press of America, 1981. – pp. 213–222.

навчально-методичним центр «Едуколог» став навчально-науково-методичним.

26-27 листопада 1992 року у Москві відбулася нарада «Природничо-наукова освіта у вищій школі Росії»¹⁶. Були сформовані наступні рекомендації: здійснювати активну творчу роботу викладацького корпусу з формування своєї власної структури і посилення взаємозв'язку фундаментальних природничо-наукових дисциплін між собою і з гуманітарними дисциплінами. Останнє може бути досягнуте тільки в ході становлення і подальшого розвитку едукології як спеціальної науки про сучасну вищу освіту.

Освіта як галузь наукових досліджень відрізняється від предмета інших наук тим, що вона є формалізованим творінням людського розуму, а не природно існуючим феноменом. Предметом науки про освіту є лише деяка частина суспільства, система інститутів, яка повинна розглядатися з усіх точок зору. Звідси складнощі знаходження цієї наукою певного місця у вільній картині знання. На думку К. Олівера, термін «педагогіка» все ще помилково використовується для позначення знань про освіту¹⁷. Адже освіта – це сфера і вид діяльності, точно так, як суспільство – не соціологія, мова – не лінгвістика, а тварина – не зоологія. Термін «едукологія» ж охоплює всі знання про освіту. Його використання усуває плутанину між власне освітою і знаннями про освіту (такі ж аргументи висували й англомовні дослідники).

На думку В. Кінельова, у зв'язку з потребою реалізації ідеї фундаменталізації освіти, необхідно більш повно використати досягнення едукології – науки про принципи формування освіченої людини і визначення фундаментального знання як частини загальнолюдської культури, з одного боку, і таким, що є основою професійної підготовки спеціалістів – з іншого¹⁸.

Л. Засоріна у своїй статті «Фундаментальні питання освіти»¹⁹ наголошує на необхідності створення нової міждисциплінарної області знань – «образованиеведение» (теоретичною основою роздумів автора є «вчення живої етики» подружжя Рерихів). «Образованиеведение», що

---

¹⁶ Рекомендации совещания «Естественнонаучное образование в высшей школе» // Высшее образование в России. – 1993. – № 1.

¹⁷ Оливера К.Э. К теории сравнительной педагогики / К.Э. Оливера // Перспективы. Вопросы образования. – 1989. – № 2 (66).

¹⁸ Кинелев В.Г. Государственная политика развития высшего образования / В.Г. Кинелев // Высшее образование в России. 1993. – № 1.

¹⁹ Засорина Л. Н. Инновации и образование / Л. Н. Засорина // Сборник материалов конференции. – Санкт-Петербургское философское общество, Серия «Symposium», 2003. – выпуск 29.

виникло в Росії, на думку дослідниці, не те ж саме, що едукологія, яка виникла на Заході, предмет якої значно вужчий. Нова наука «образованиеведение» покликана переорієнтувати педагогіку з навчання, виховання й освіти на розвиток людини і сприяти його сходженню в «надсвітові сфери». На думку Л. Засоріної, російськомовний термін несе в собі глибинну двозначність: «ведение образования», тобто феноменологія процесу освіти, його прагматичний аспект, і «ведение образования», тобто його гносеологічний і епістемологічний аспекти. Серед тем досліджень у межах «образованиеведения», які виокремлює дослідниця, – відкриті системи в освіті: синергетичний підхід; ноосфера В. Вернадського в еволюційному розвитку Людини; інтенсивні освітні технології; інформаційні війни в освітній політиці тощо.

Поряд з розробкою науково-методологічних проблем «образованиеведения» співробітники кафедри (факультет психології Санкт-Петербурзького Державного університету), яку очолює Л. Засоріна, розробляють і освітні технології нового покоління, в основі яких закладені принципи розвиваючого навчання, що забезпечують «перехід у випередження» класичної дидактики. Розвиток як педагогічна категорія розглядається у всій повноті еволюціонування сучасної культури, стає системоутворюючим модулем «образованиевидения» як нової міждисциплінарної області знань.

Б. Извозчиков і Г. Бордовський розглядали едукологію як широкий міждисциплінарний комплекс інтегрованого наукового знання про освіту, об'єктом якого є освітні системи і освітні процеси в цілому²⁰. На думку дослідників, едукологія включає в себе: власне вивчення питань освіти – філософію освіти, історію освіти, порівняльну педагогіку; цикл прикладних наук – антропологію, психологію, соціологію, економіку, географію, управління; цикл освітніх наук – теорію освіти, структуру, планування, цілі, зміст, вивчення користувача і персоналу систем; методіку, проблеми ресурсів, фінансування тощо. У рамках едукології належить розробити гуманітарні науки, об'єктом яких є людина і суспільство, і ті науки про освіту, об'єктом яких є взаємодія освіти із суспільством.

Науковці констатують формування інформаційної картини світу (сукупність знакових систем, сигналів й інформаційних зв'язків), яка

---

²⁰ Бордовский Г., Извозчиков Б. Эдукология как наука об образовании / Г. Бордовский, Б. Извозчиков // Вестник высшей школы «Alma mater». – 1991. - №3. – С.24-32.

приходить на зміну педагогічної картини світу (за В. Ізвозчиковим і Г. Бордовським, ідеальна модель навчально-виховного, освітнього процесу). Нова парадигма має бути підкріплена результатами досліджень. Тому для розробки методологічних, теоретичних і практичних проблем кібернетичної педагогіки, інформаційних технологій навчання і порівняльної педагогіки в Російському державному педагогічному університеті ім. А.І. Герцена була реорганізована кафедра педагогіки вищої школи, на базі якої було створено кафедри едукології й інформаційних технологій навчання.

На початку 90-х років Санкт-Петербурзька державна лісотехнічна академія стала своєрідним центром розвитку едукології. У листопаді 1995 року в Академії була проведена конференція, присвячена проблемам едукології. Було сформовано положення, відповідно до якого «образованиеведение» як складний міждисциплінарний науковий комплекс (або інтегрована наука), що об'єднує у собі такі напрями, як філософія освіти, соціологія освіти або освітня соціологія, психологія освіти, освітня антропологія, педагогіка, вчення про суспільний інтелект і освітнє суспільство, освітня генетика і т.д., не встигнувши сформуватися, повинно стати Некласичним. Некласична едукологія ж має стати частиною всієї системи Тотальної Некласичності майбутнього буття людства як форми виживання людства у ХХІ столітті через соціоприродну еволюцію на базі суспільного інтелекту^{21 22}.

Грунтовно розробкою едукології займався в межах Академії В. Прокопцов, якого, як вже зазначалося, було призначено керівником міжвузівського навчально-науково-методичного центру «Едуколог».

Дослідником було сформовано і розроблено концептуальну програму, що дістала назву «Початки Великої Едукології», яку офіційно затвердили як стратегічну робочу програму діяльності центру.

В. Прокопцов досліджував формування і становлення цілісної Картини Світу Сучасної Науки про Освіту, що представляє собою, з одного боку, «передові межі» системних досліджень проблем сучасної науки про освіту, а з іншої, переосмислення глибинних першооснов цієї науки, що входять до канонів освіти у Стародавній Месопотамії,

---

²¹Субетто А.И. Принципы, законы и структура науки об образовании. Императив Неклассического синтеза / А.И. Субетто // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова. – 1996. – № 2.

²²Субетто А.И. Социогенетика: системогенетика, общественный интеллект, образовательная генетика и мировое развитие / А.И. Субетто. – М., 1994.

Стародавньому Єгипті, Стародавній Індії, Стародавньому Китаї, у стародавніх греків і римлян.

На думку В. Прокопцова, едукологія є найбільш потужною інновацією у всій історії наукової освіти, гіперінновацією, що «переводить» стиль «системомиследіяльності» науково-освітньої спільноти з педагогічної картини світу в едукологічну²³. Таке твердження базується на авторських дослідженнях і тих, що проводилися у рамках діяльності центру «Едуколог». Серед них – розробка основ освітніх наук: ергономічної педагогіки, кібернетичної педагогіки, педагогіки співпраці – 60-ті – 80-ті рр., а з початку 90-х – теорія едукологічних систем і основи едукології в цілому; впровадження і використання останніх у практиці професійно-викладацької діяльності.

На відміну від К. Олівера, який вважає, що для перетворення накопиченого знання про освіту в науку едукологію досить виконати чотири умови: чітко визначити предмет нової науки, мати у розпорядженні відповідну методологію; вирішити проблему спеціального словника; розробити базову теоретичну структуру змісту «едукології», В. Прокопцов пропонує тривимірну модель²⁴:

- горизонтальна площина моделі – тематична, включає 8 конкретних тем фундаментального наукового дослідження:
  - філософія освіти як основа для едукології;
  - постнекласичні філософсько-методологічні і теоретичні основи едукології;
  - освіта як сфера культури: культурологічні основи едукології;
  - соціально-економічні основи едукології;
  - проблема і метод її вирішення;
  - історія і перспективи розвитку спеціальних і/або некласичних педагогіки;
  - екоадаптика (наука БЖД) як основа додатку едукології;
  - методологічне і технологічне забезпечення розробки едукології: як науки і навчальної дисципліни;
  - оцінка якості освіти: рейтинг-система.

---

²³ Прокопцов В.И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фракталы 2, 3, 4. (Препринты). (Авторская версия-навигация) / В.И. Прокопцов. – СПб.: СПбГЛТА, 2004. – 568 с.

²⁴ Там само.

- вертикальна та горизонтальна площини образно складають собою фунікулер-метафору, що відображає циркуляцію відповідного знання зверху вниз і навпаки.

- вертикальна бічна грань – евристична.

Пересічення цих трьох граней дає «четвертий» вимір, що і складає ядро авторської концептуальної моделі едукології – АКМЕ²⁵.

Ще одним дослідником, який зробив вагомий внесок в едукологічний дискурс, є А. Субетто. На його думку, едукологія має формуватися як наука, що розкриває направленість еволюції інституту освіти в бік набуття ним функції важливого цивілізаційного механізму розвитку, що відповідає за випереджальний розвиток якостей людини, якостей суспільного інтелекту і якості самих систем освіти у суспільстві. Предметом «образованиеведения» А. Субетто вважав освіту, експлікація якої здійснюється через категорію систем освіти, які, в свою чергу, представленні у формі ієрархії:

- система освіти планетарного масштабу як цивілізаційний інститут;

- система освіти масштабу країни як соціальний інститут, що відображає особливості соціальної будови суспільства і національно-етнічного архетипу;

- система освіти регіонального рівня;

- навчальні заклади різних типів і видів.

У структурі «образованиеведения» А. Субетто розрізняв 3 страти:

- перша страта «загального»: філософія освіти, епістемологія освіти, цивілізаційні основи «образованиеведение», квалітологія освіти тощо;

- страта «особливого»: соціологія освіти, економіка освіти, освітнє людинознавство або освітня антропологія, психологія освіти, соціально-педагогічні основи освітніх систем;

- страта «одиничного» розкриває предметні теорії освітніх систем, науково-педагогічні системи.

За А. Субетто, фундаментальні дослідження у своєму розвитку повинні випереджати у темпах науку в цілому, наука повинна випереджати у темпах свого розвитку культуру в цілому, частиною якої вона є; «живе знання», що транслюється в освітньому процесі повинне випереджати за якістю «опредметнене знання» (опредметнене у

---

²⁵ Прокопцов В.И. Эдукология: принципиально новая наука образования. В 4 фракталах. Фракталы 2, 3, 4. (Препринты). (Авторская версия-навигация). / В.И. Прокопцов. – СПб.: СПбГЛТА, 2004. – 568 с.

технологіях, структурах, процесах, техніці і т.д.), підготовка спеціалістів вищої кваліфікації у сфері освіти повинна випереджати темпи підготовки кадрів вчителів і професорсько-викладацького складу. Система принципів первинного, подвійного і потрійного випередження, відображають наявність «каскадного випередження як відображення випереджальної динаміки розвитку суспільного інтелекту у відповідності до вимог часу»²⁶.

У синтезі «образованиеведения», на думку дослідника, поряд із сформульованими лініями узагальнень й інтеграції знань, постає особлива задача побудови простору філософсько-системного аналізу педагогічних систем. Синтетична революція в механізмах цивілізаційного розвитку, у тому числі людська й освітня революції як її компоненти, посилюють імператив соціалізації «образованиеведения», інтенсивної розробки «образовательного человековедения», філософії та соціології освіти²⁷.

М. Міцкевич, підсумовуючи надбання своїх колег, стверджує²⁸, що едукологія як науковий термін усуває плутанину між власне освітою і знанням про освіту незалежно від того, за допомогою яких наук воно отримане. На його думку, сьогодні представники багатьох наук (соціології, політології, психології, математики), тобто вчені, які за предметом своєї діяльності прямо не пов'язані з теорією освітніх процесів, намагаються їх досліджувати.

Визначаючи предмет едукології, М. Міцкевич наголошує на його міждисциплінарному характері, що зумовлює потребу в застосуванні методології, що є спільною для всіх соціальних наук, адже едукологія, на думку дослідника, є відкритою системою, яка містить у собі вимоги, обумовленість і ресурс, що внесені із зовнішнього середовища. Таким чином, предметом едукології є освіта, яка розглядається як суспільна і особистісна цінність; як система різних навчальних закладів; як особливий процес; як різнорівневий результат. Знання, накопичені гуманітарними науками, можна вважати базовими для едукології. М. Міцкевич виокремлює холістичний підхід, який, на його думку, є

---

²⁶ Субетто А.И. Принцип, законы и структура науки об образовании – образованиеведения. Императив неклассического синтеза / А.И. Субетто // Проблемы образованиеведения: просвещение, воспитание, здоровье и качество: Материалы V науч. сессии Отделен. образования ПАНИ. СПб., 2002.

²⁷ Субетто А.И. Сочинения. Ноосферизм: В 13 томах. / А.И. Субетто. – Кострома : КГУ им. Н.А. Некрасова, 2007. – Том седьмой: Системология образования и образованиеведение / Под ред. Л.А. Зеленова. – 520 с.

²⁸ Міцкевич М. І. «Едукологія: інваріантні характеристики» / М. І. Міцкевич // Адукатак. – 2010. - №1 (17). – С.21-26.

основним для адекватної організації і впорядкованості категорій едукології, адже за його допомогою можливий цілісний розгляд як проблеми створення теорії, так і способів її реалізації на практиці.

Ретроспективний аналіз становлення едукології у Російській Федерації засвідчив те, що почався процес інтеграції наук з метою осягнути освіту як сферу. Продемонстровані авторські концепції об'єднує ідея важливості такого інтегрованого міждисциплінарного підходу. Погоджуючись з твердженням дослідниці Л. Засоріної, що наука «образованиеведение» не тотожна едукології, що з'явилася на Заході, адже її предмет значно вужчий²⁹, варто підкреслити, що російські науковці обґрунтовували появу нової науки, виходячи з філософських узагальнень тих тенденцій цивілізаційного розвитку, що мали визначальний вплив на освіту.

---

²⁹ Засорина Л. Н. Инновации и образование: сборник материалов конференции / Л. Н. Засорина. – Санкт-Петербургское философское общество, Серия «Symposium», 2003. – выпуск 29.